

„Wie Bauen“ Propaganda-Ausstellung des Ungarischen Ingenieur- und Architekten-Vereins in Budapest. Vom März bis Juni 1932 im Gewerbemuseum

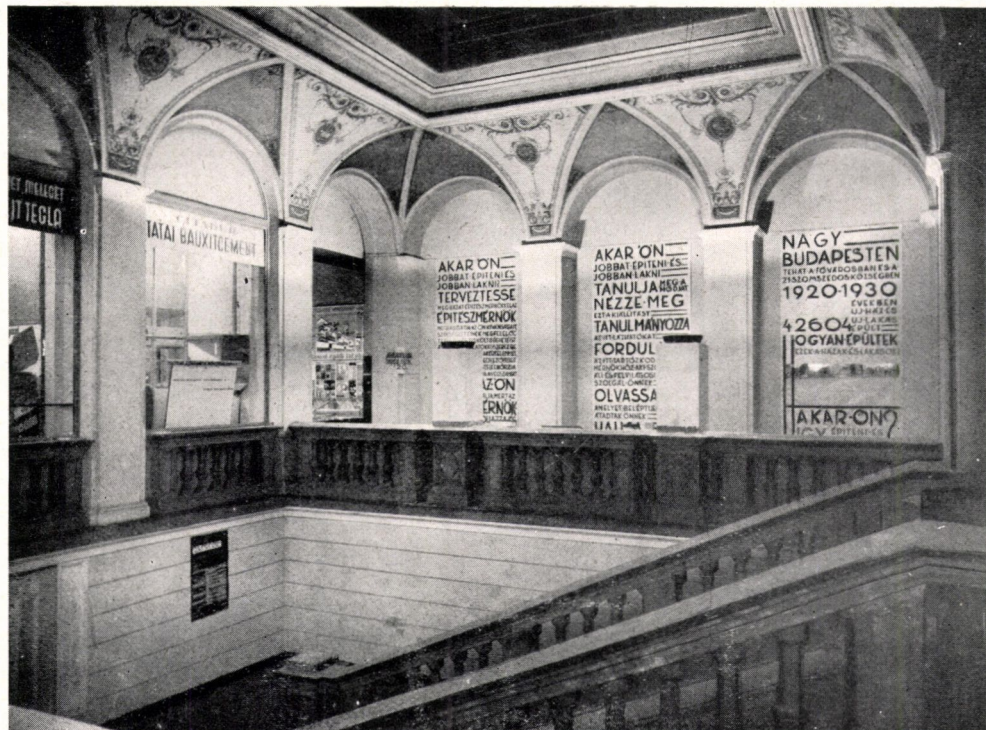

Foto Seidner

„HOGYAN ÉPÍTSÜNK?“

Az első magyar építési propagandakiállítás miertje és hogyanja

I.

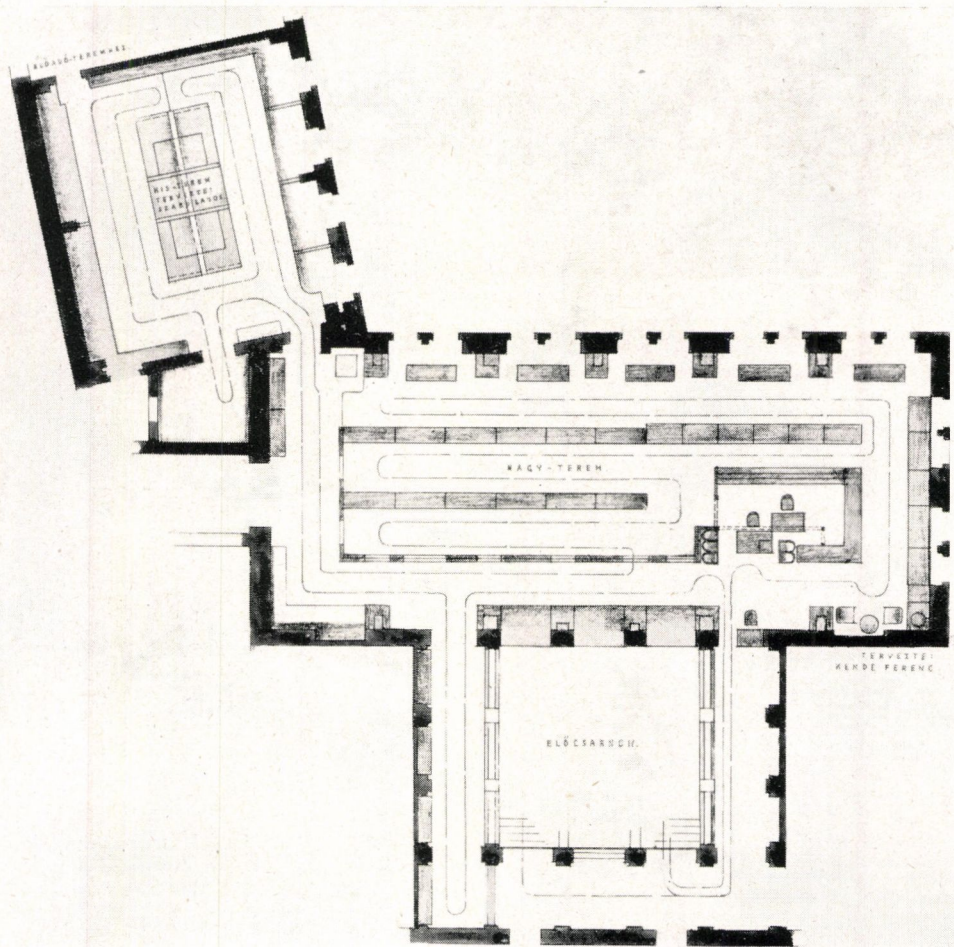
Egy év óta szinte teljesen átment a köztudatba az a felfogás, hogy a tervező építészek és az építőipar helyzete kétségbeesettnek és most már teljesen reménytelennek tekintendő, mert Magyarországon az építőtevékenység teljesen megállt. Semminemű építőtevékenységre nincsen kilátás — mivel az állam és a törvényhatóságok belátható időn belül építeni nem fognak, mivel az ehhez szükséges tőkék rendelkezésre nem állanak — ilyeneket sem adókból, sem kölcsönökből előteremteni nem lehet. A magángazdálkodás ugyanilyen helyzetben van: az ipar nem építhet — minek is építene, — üresen áll a lakások egy része: minek építsünk „bérpalotákat”, — amelyeket úgyis bércaszárnyáknak csúfolnak azok, akik a bérházak nemzetgazdasági jelentőségét nem ismerik? — jelzaloghitel nincsen, tehát még „villák” sem épülnek! Ki építsen? Mit építsünk?

Kézenfekvő, hogy az ilyen felfogásoknak állandó hangoztatása — szóban és írásban — minő lesujtólag, minő elkészerítőleg, bénítólag hat az ország építőiparára, — ami annál is súlyosabb, mert hiszen az építőipar közel 40 más iparágának ad munkát és kenyeret. Feltesszük a kérdést, a helyzet csakugyan oly sötét-e, mint

amilyennek azt mesterségünk kitűnő kassandrái szeretik feltüntetni? Lássuk a tényeket és számokat!

1931 második félévében, a gazdasági krízis kimélyülése után Budapesten több építési engedély kérvényt nyújtottak be, mint az előző év ugyanezen szakában. S ami még többet mond, úgy halljuk, hogy a téglakartellnek a múlt évből áthozott készletei már most, az idény legkezdetén erősen fogyóban vannak. Persze ezt az építőmozgalmat a tervező építészek alig érzik meg, mert az építkezések legnagyobb részénél a tervező és a kivitelező legjobb esetben a kis kőművesmesteri karból kerül ki! A helyzet megfigyeléséből arra következtethetünk, hogy aránylag igen nagyarányú családi otthon építkezés folyik, igen nagyszámú legkisebb méretű, legszerényebb családi ház épül, mert még mindig igen sokan vannak, akik apró kis megtakarított tőkéiket arra fordítják, hogy bármilyen szegényes keretek között is otthonot teremtsenek maguknak. 4000—6000 pengővel a részletre megvásárolt telken százak és százak építenek házikókat. Az építőtevékenység nem állt meg, csak irányt változtatott! Paloták és bércaszárnyák helyett apró otthonok nőnek ki gombamódra a földből... mind szélesebb rétegekben érik meg az a gondolat, hogy szabaduljanak a

Kende Ferenc:
A kiállítás
elrendezési
terve

Aufstellungsplan
der Ausstellung

bérlakások testi, lelki és főleg anyagi rabságából, hogy a lakbérre fordított összegeket a maguk és gyermekeik számára tarthassák meg.

Egy csendes és egészséges fejlődés ez, melynek általában csak örvendeni lehetne — különösen ha azt látnók, hogy ezek a házak jobban: tehát észszerűbben, gazdaságosabban, higiénikusabban és szebben épülnek, mint eddig. Hogy komoly mozgalomról van szó, azt bizonyítja az a napilapokban is többször szellőztetett híresztelés, hogy a háztulajdonosok szövetsége a kormányt oly intézkedések meghozatalára kérte, amelyek alkalmasak a családi házépítkezések korlátozására. Nem tudjuk, vajjon e furcsa hírt komolyan kell-e venni, de mindenesetre jellemző, hogy szárnyra kaphatott! ¹

Mindezeknek alapos átgondolása vezette a Magyar Mérnök és Építészegylet mű- és középítési szakosztályát, mikor nagyszabású propagandára határozta el magát, amikor a jobb és gazdaságosabb, higiénikusabb és csinosabb építkezés előmozdítására mozgalmat kívánt indítani. A kiállítás megrendezésének előzményeit már ismételtelen tárgyalták úgy a napilapok, mint a szaklapok, tehát e helyen csak a kialakult kiállításról

¹ V. ö. Tér és Forma jelen számának 121. old.

kívánunk beszámolni, arról, ami a propaganda-bizottság több hónapi kemény munkájának eredményeként tárult a kiállítás látogatói elé.

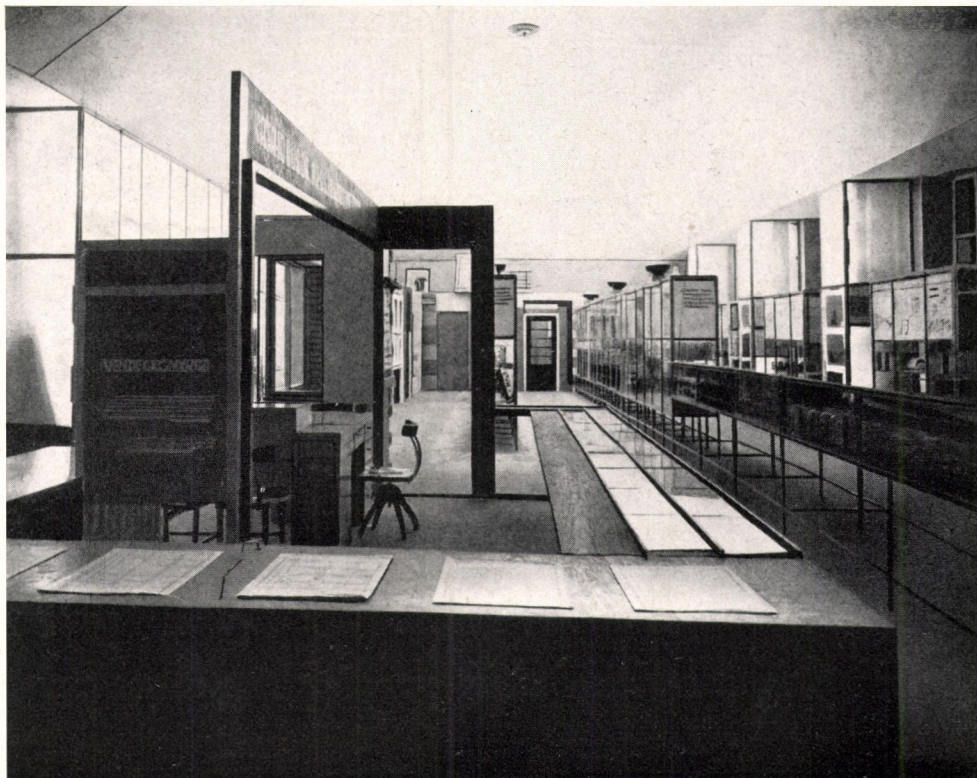
A tervbevett propaganda-munkának első és alapvető része volt a „Hogyan építsünk?” kiállítás. Feladatának két lényeges része volt: az

A kiállítás kivilágított bejárata
Der erleuchtete Eingang der Ausstellung

Foto Seidner

Pillantás a
kiállításba

Blick in die
Ausstellung

Foto Seidner

egyik az építőkedvet életben tartani, ha lehet, megnövelni s ugyanakkor a jobb és gazdaságosabb építkezésre nevelni, a másik pedig a legkisebb építkezéshez is bevonni a tervező építész személyét. A propagandabizottság úgy látta, hogy az első célt egy minél szemléltetőbb építési anyag- és szerkezet-kiállítás megteremtésével érheti el, — a másik célját pedig egy az építési munka jelentőségét és értékét magyarázó kiállítással szolgálhatja legjobban. Egy német kartársunk a Bund Deutscher Architekten folyóiratában, a „Baugilde”-ben nemrégiben találóan írta, hogy a nagyközönség előszeretettel vásárol a nagy áruházakban, ahol minden kötelezettség nélkül, szabadon nézegetheti az árut, válogathat — és hasonlóan van ez az építető közönséggel is, amely igazán nehezen megy el egy építészhez, viszont, ha semleges helyen, minden kötelezettség nélkül ismerkedhetne össze vele, úgy talán fokozatosan keresné a találkozást az építésszel. Olyan intézményre van tehát szükség, ahol ez a viszony könnyen és természetesen megteremthető! A propagandabizottság hasonló gondolatokból kiindulva állította fel munkaprogramját.

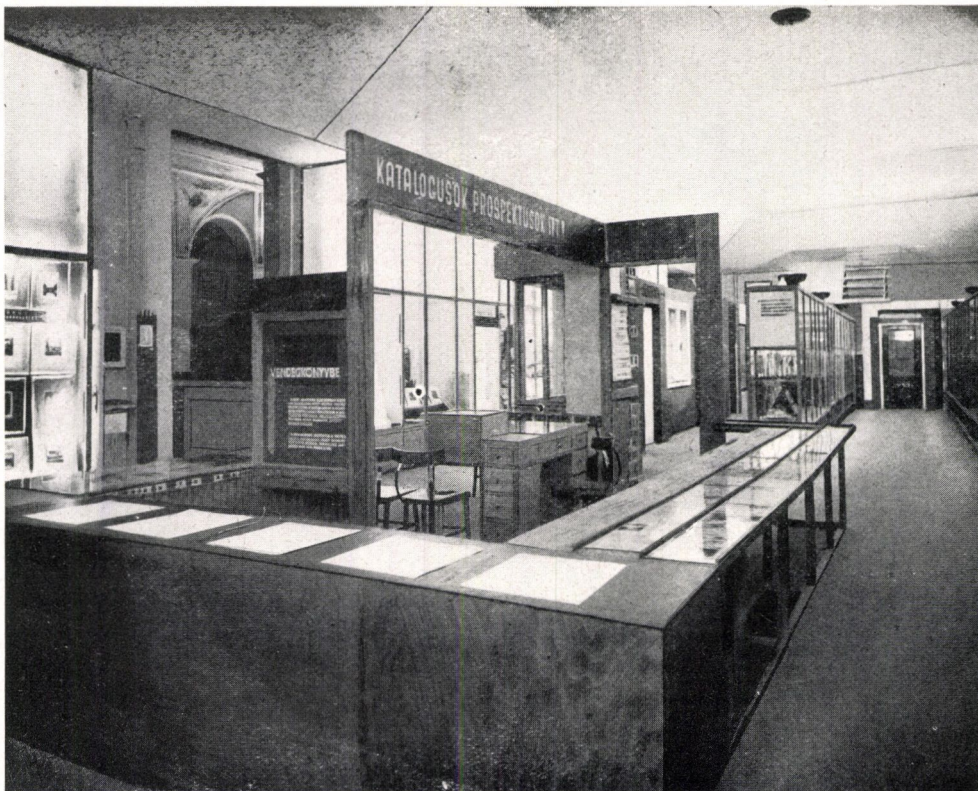
Annak alapját képezte a „Hogyan építsünk?” kiállítás megteremtése. Szemünk előtt egy olyan kiállítás lebegett, amely alkalmas arra, hogy a laikusok figyelmét reáirányítsa úgy az építkezés lehetőségeire, mint pedig annak veszedelmeire és káraitra. Miből építsem a házamat? Milyen anyagok állanak rendelkezésre falazatok, födémek,

vakolat és tetőfedés céljaira. milyen legyen az ablak, az ajtó, minő veretek és zárok léteznek és melyek a jók, a célszerűek? Milyen fűtési, vízvezetési és csatornázási rendszereket alkalmazhatok? De mindenekelőtt: hogyan fogjak az építéshez, tulajdonképpen mi is a szerepe a tervező építésznek? Mit végez az számomra? Milyen ház építését javasolja az építész? Kézenfekvő, hogy a néma kiállításhoz annak hangos beszélő szerveinek kellett csatlakozniok!

Már e rövid kérdéssorozatból is kitűnik, hogy minő nagy és úgyszólván teljesen új feladat előtt állottunk! A feladat egészéből kellett vezetnünk a megoldást és pedig részletes tagoltságban. És így a következő csoportok alakultak ki:

Tervek kiállítása: bemutatni a közönségnek, hogy milyen a jobb, az egészségesebb ház. Az anyag megteremtésére felszólítottuk a kartársakat, hogy készítsenek terveket minél gazdaságosabb családi házak felépítésére. A beérkezett anyag átvizsgálása mutatta meg, hogy mily nehéz feladat a valóban jó legkisebb ház tervezése, amelyre a kontárok százai tökéletesen képesnek tartják magukat!

Anyagok kiállítása: kézenfekvő volt, hogy e kiállításnak egészen másnak kell lennie, mint az eddigi ilyen bemutatóknak, amelyeknél téglák és miegyebek átlak polcokon, — mintadarábokban az egyes anyagokat alkalmazva kell bemutatni, hogy a közönség képet kapjon mineműségükről!

Pillantás
a kiállításba.

Elöl a tanácsadó

Blick in die
Ausstellung.
Vorn die
Beratungsstelle

Foto Seidner

Előadások sorozata: a kiállítás céljait szolgáló hetenként két előadást rendezünk, melyek mindegyikén két-két előadó jut szóhoz, hogy az építés alapvető tényeit magyarázza a legszélesebb rétegeknek. Elsősorban tervező építészek, de ezeken túl egyes vállalkozók is szóhoz kell, hogy jussanak s szakszerűen és behatóan magyarázzák az egyes részletkérdéseket.

A két első csoportot mintegy egymáshoz kapcsolni hivatott egy kis tudományos csoport, amely az anyagokat, azok vizsgálatát, mind pedig a megfelelő anyagokat mutatja be. Szükséges volt továbbá a demonstratív magyarázó táblák egy sorozata, amely az építés alapvető kérdéseiről ad felvilágosítást, úgy általánosságban, mint egyes részletekben menően. Ezért örömmel állítottuk ki először a magyar CIRPAC táblasorozatát, azután pedig egy 24 lapos képek-sorozatát: *Igy vagy úgy?*...

Propagandafüzetek: a tanító és nevelő hatás fokozására kis terjedelmű, népszerűen megírt füzeteket adtunk ki, amelyek beléptijegyként szolgálnak s amelyeket a látogató magával vivén, odahaza is kiegészítheti azt, amit a kiállításon meglátott.

Tanácsadás: a kiállítás anyagának megszólaltatását szolgálja végül az ügyeletes építészek intézménye. Feladata a kiállítást magyarázni, a látogatóknak mindennemű tanáccsal segítségére lenni.

Elgondolásunk helyességét igazolták a külföldi hasonló intézmények, amelyek részben már megvalósultak, részben mint az építészek által szükségesnek tartottak, a megvalósulás felé közelednek. Az *Északamerikai Egyesült Államokban* már néhány éve sikeresen működnek ezek a kiállítások, a berlini *Bauwelt Musterschau* sok magyar építész előtt is ismeretes, Kopenhágában hasonló intézményt teremtett meg az Akadémisk Arkitektförening, Londonban a *Royal Institute of British Architects* ez év márciusában határozta el a *Building Centre* megteremtését s annak megnyitását június 12-ére tűzte ki. A Finn Építészek Szövetsége az *Északi építészeti vándorgyűlés* alkalmából rendezendő modell- és anyagkiállításból kiindulólal igyekszik megszervezni az állandó anyag- és modellkiállítását.

Látnivaló tehát, hogy propagandabizottságunk munkája világszerte jelentkezik és pedig épp most, a gazdasági krízis idején. Ez szándékunkban megerősített, de egyúttal büszkeséggel töltött el az, hogy az építőművelésben előbbrehaladott nyugati és északi államokat megelőzőleg március 12-én megnyithattuk a *Hogyan építsünk kiállítást a Technológiai és anyagvizsgáló intézetnek rendelkezésünkre bocsátott termeiben*. Az anyagi alapot e munkához ötven vállalat megértése teremtette meg. E vállalatok a mai viszonyok között jelentős anyagi áldozatokkal:

A kiállítás tanácsadója

Die Beratungsstelle

Foto Seidner

tetes kszpénzhozzjárulással és létesítményekkel járultak a megvalósításhoz. Négy heti fáradozással s az utolsó napokban éjjel-nappal tartó, részben igen izgalmas munkával jutotunk el odáig, hogy a kiállítást megnyithattuk.

A nagyközönség az első napokban úgyszólván megrohanta a termeket, de azóta sem csökkenő érdeklődéssel látogatja azokat. Az első három hét alatt a látogatók száma elérte a 10.000-et. S úgy hisszük, hogy a hátralevő tíz hét alatt legalább kétszerannyi látogatót fogunk üdvözölhetni! Az előadásokat a zsúfolásig megtelt teremben 200—250 érdeklődő hallgatja végig. Ha más nem, ezek a számok igazolják e kiállítás szükséges mivoltát, bizonyítják, hogy annak megteremtése közérdekű volt.

A kiállítás ügyeletes szolgálata megteremtette az építész és építető érintkezésének lehetőségét. Százakra megy a kartotéklapokon feljegyzett kérdések száma s ezekből egyfelől építészeti szempontból, másfelől pedig vállalkozói szempontból értékes útbaigazításokat szereztünk. Mindenekelőtt megtudtuk azt, hogy az építeni akarók legszélesebb rétege az, amely 4—6000 pengőért kíván otthont teremteni magának. Ugy tetszik tehát, hogy ezen értékhatárokon belül kell jobb és szebb lakástípus-terveket kicsiszolni, olyanokat, amelyek alkalmasak a város periferiáit oly elrettentővé tevő házak helyére lépni. Ugy tetszik ez az a feladat, amellyel elsősorban

kell foglalkoznunk s nem a „magas” és „kolház” hithű megoldásával!

A kiállítás adminisztratív munkájának méretei csak a megnyitás után bontakoztak ki teljes egészükben. A látogatók egy része a kiállított tervek szerzőivel keresi az érintkezést, másik részük a tervek kiviteli költségei iránt érdeklődik, állandó érdeklődés nyilatkozik meg az egyes anyagok és szerkezetek, valamint azok árai iránt. Mindennek folytán naponta tucatjával kell elintézni a kérdésekre választ adó irányító leveleket, az újabb terveknél kötelezővé tettük a költségeknek cégjegyzett vállalkozói ajánlat formájában való feltüntetését.

Már előre is tudtuk, hogy a kiállítás nem lehet merev, egyszer felépített, változhatatlan test, hanem állandó fejlesztésre, módosításra szorul és pedig a felismert szükségletekhez símuló változtatásokat és módosításokat igénylő eleven valami. Ép ezért fokozatosan kicseréljük a tervanyagot, ezért készítettük a demonstratív táblák sorozatát, amelyet állandóan tovább fejlesztünk, így a legközelebb a *Tervezés alapelemei* című sorozattal.

A kiállítás iránt megnyilvánuló páratlan érdeklődés azonban a vezetőségben mindinkább kiérlelte azt a meggyőződést, hogy az egyszeri, mintegy három hónapos kiállítással a magunk elé tűzött célt el nem érhetjük, hanem a kiállítást állandó szervvé kell tennünk, ha azt akarjuk, hogy a lakásépítő mozgalmat erősítsük,

Foto Seidner

Fal — vakolatokkal,
ajtókkal és ablakokkal

Wand mit Edelputz,
Türen- und Fenster-
Mustern

életben tartjuk és jobb utakra tereljük. A vendégkönyv bejegyzései között állandóan megismétlődő felkiáltás: „miért csak most!” — „állandósítani kell!” Csak természetes tehát az, hogy dr. ing. Nyiri László a kiállítás titkára és vezérkara annak állandósítását szorgalmazza s már most elsősorban azzal a gondolattal foglalkoznak, hogy miként lehetne ezt a célt elérni. Munkánkat lehetővé teszi a kartársak érdeklődése, a kiállítók kitartása és a közönség érdeklődése! Ha tehát igazunk volt, amikor ezt a kiállítást megteremtettük a semmiből, ha mindezek a tényezők e véleményen vannak, úgy kérjük, hogy a magyar építészet jövője érdekében támogassanak továbbra is munkánkban!

Dr. B. V.

II.

A kiállítás elrendezésének részletei

Uttörő Magyarországon, először is azért, mert a főterem beosztása az újabb kiállítás-rendezési elvek szerint történt meg. Ne uzsorázzuk ki a látogatók figyelőképességét! Ennek könnyű volt eleget tenni, mert kis terület állott rendelkezésre. Attól kezdve, hogy az épületbe lép valaki, rendszeresség és bizonyos vezetősándék

érvényesül a fogadtatásban. Az előcsarnok díszlépcsőjéből ágazó egyik folyosót elzártam (újabb kiállítófelületet nyerve), hogy az ellenőrzést egyszerűsítsem a ki- és bejárat egyesítésével, de méginkább azért, hogy az első pillanatban mindenki a tanácsadó építész irodáját érintse. Ez a központja az építkezésnek, erre neveljük a publikumot. A végigjárás olyan, hogy a bejövetelel kívül háromszor és külön a kimenetkor előtte kell elhaladni. Innen kezdve aránylag hosszú összefüggő uccasorok következnek, melyek mindkét oldalát végigjárni senki sem felejtje el, mert végeik el vannak zárva. Ez a terem hossztengety-irányú elrendezés jól áttekinthető, architektónikus hatású és üvegvitrinekről lévén szó, nappali átvilágításhoz is megfelelő. Ha ezzel ellentétesen, tehát a hossztengetyre merőleges beosztást csináltam volna, a terem ablakaiból a világítást valamivel jobban hasznosítottam volna, azonban a uccasorok rövidek, boxszerűek lettek volna, a menetben sűrűbben következtek a fordulások, nem lehetett volna ellenőrzés szempontjából megfigyelni a tanácsadó felől a terepet. Akár jobb, akár bal felé indul valaki a bejáratától, felesleges utat nem kell tennie. A tanácsadó-helytől indul ki, az amúgy is árnyékosabb részben, az ablakoktól kevés fényt átengedő: különféle falazatokat, ajtó és ablakokat bemutató fal. Ennek a folyosója részben az előcsarnok mennyezetéről kapja a világítást, me-

Pillantás a
szerkezetek
termébe

Saal der
Konstruktionen

Foto Seidner

lyet (különösen a hátsó részben) mesterséges világítással kell időnként kiegészíteni.

Ez a sötétebb folyosórész, a beépített válaszfallal, zártságával, a legtöbb esetben a bejáratától jobbra eső, könnyebben, jól megvilágítottan, dekoratívabban kezelt, színes plakátokkal hívogató rész felé terel. Ezzel biztosítjuk a jobbról bal felé előirányzott körüljárási irányt. A propaganda falitáblák után üvegvitrinekben az építési alapanyagok és vizsgálatait, azután a munkanemek szerint, az építéskor egymásután következő munkafázisoknak megfelelő anyagok, szerelvények következnek. A vitrinek tetején, részben az előbb említett tárgyak felülvilágítására, másrészt a vitrin felső részén elhelyezett tervsorozatok háttérvilágítására, reflektorok szolgálnak. Ezek egy része a terem mennyezetére irányul, hogy visszaverődő fénnel fokozza a hatást. A látható lámpatesteket lehetőleg elkerültem, így a lépcsőházi előcsarnokban és a kapubejárati árkádok alatt hatásos kivilágítást nyertünk.

Térjünk vissza a nagy terembe, melynek végigjárása után a lépcsőházi oldalfolyosón folytatódik a tervek, anyagok bemutatása, ezek hegyében tetőfedőanyagok láthatók. A hátsó folyosón át vastetőszerkezet modellje alatt a kisterembe jutunk, melynek általános elrendezését Szabó Lajos tervezte. Igen szemléltető és tanulságos módon mutatja be az ipar jelesei útján az

egy fal-, fűdém szerkezetek, talajvíz-, tetőszigeteléseket, hőszigeteléseket, vízvezeték, csatornázás, fűtőipar berendezéseit. Egyes szerkezeti részek átmetszetben is láthatók, rendkívül tanulságos összeállításban.

Innen a kisteremből a hátsó folyosón ismét a tanácsadóhoz jutunk. Mindenkinek lehet utólagos felvilágosításra szüksége. Ezt a kis irodát úgy terveztem meg, hogy elláthassa a rábízott feladatokat és ilyen szerény témában is demonstrálja a tervezés, az alapos végiggondolás jelentőségét. Ebben az irodában végbemenő funkciók: 1. a tanácsadás, felek fogadása. Erre szolgál egy speciális (írógépet rejtő) íróasztal, székek (melyek a rendetlenség, zavar megakadályozása végett rögzítve vannak). Az egész márványüveges keretet kapott, hangsúlyozott felirattal, képszerű megjelenés végett. Aránylag szűk területen további funkció: 2. a titkári teendők ellátására szolgáló íróasztal, nyomtatványok raktározása, stb.; 3. a körülzáró pultban prospektusok, szakkönyvek tárolása; 4. a közönség előtt, üveg alatt csupán egy számozott nyomtatványpéldány fekszik, melyet kívánságra a pultbelső megfelelő számozású rekeszből kiadnak. Így mindenki azonnal megkapja, amit kér, megszűnik a „papírgyűjtés sportja”; 5. a beforduló pulttetőn a vendégkönyv lapjai várják a közönség nagyon tanulságos bejegyzéseit.

Kende Ferenc